

רינה יוגב (לבית קלקה מקובל וגרויסר ממצ'יוב): רשמי מסע לקובל ולמצ'יוב

אני ילידת הארץ. הורי התחתנו בקובל ועלו ארצה בשנת 1933. אבי קובלאי – ראובן-דוד קלקה, הקובלאים קראו לו דוויד קליקה.

אמי יונה (שכונתה) יענטל, בתם של חיים גרויסר ושרה אוקס גרויסר ממצ'יוב, שכל נעוריה בילתה בקובל.

חלק נכבד ממשפחת גרויסר התגורר בקובל ואף היו להם בתי-עסק שונים בעיר. אחת הכתובות שנמצאה על קיר בית הכנסת היא של בת-דודתה של אמי ביילה גרויסר שהיתה בת 18 בהירצחה, תלמידת גימנסיה אשר חרתה בפולנית "בילה גרויסר ומשפחתה נעצרו והושמדו ב-14.9.42".

לסיור באוקראינה יצאנו כקבוצת אנשים אשר אינם מכירים זה את זה. והנה תוך כדי שיחות גילינו מכרים או ידידי ההורים. אביה של אורה נמיר היה קרוב משפחה של אמי. הוא היה עסקן בוועד הפועל - שלא היה רחוק מביתנו ובכל פעם שהגיע לת"א בא לבקרנו. אהרילה קפשווק (אביו של נפתלי) היה בא לבקרנו בצפון תל-אביב בטיילו כל שבת בבוקר. אביה של שרה פוקס היה עם אמי בתנועת נוער. אימה של מלכין רחל, אף היא ביקרה בביתנו, דודתם של נילי וינגרטן וצבי רז, שרה צורף, גם היא בין מכריהם של הורי וכך נעשינו משפחה אחת גדולה.

מדריך הקבוצה, ד"ר מרדכי יושקובסקי, ציין את לכידות הקבוצה. רציתי לומר באוטובוס, אבל לדאבוני לא ניתן לי, כי הלכידות היא משהו שכל אחד הביא מהבית ומהחינוך של ה"קובלאים". אני זוכרת קבוצת קובלאים, חברים של אבי ואמי, שהייתה נפגשת כל שבת ובאירועים משפחתיים עד שלאט לאט התמעטו.

הסיור היה מעניין מאד, "עצוב" וגם "שמח". עצב גדול מאד לראות שכל אוקראינה היא בית-קברות יהודי אחד גדול. לשמוע על ילדים קטנים אשר נזרקו לחפירות ובעיניים תמימות המביטות בעיני הרוצחים ושואלים מדוע אתם זורקים חול על עינינו – מדוע? כל מקום וה"היסטוריה המיוחדת" שלו. שיטות ההרג השונות - "ההמצאות" השטניות של הנאצים הארורים.

קיימנו אזכרה ב"בוכבה" לזכר כל הקבורים במקום ובהם בני-משפחתי עם הנפת דגלים, הדלקת נרות, אמירת יזכור קדיש, אל-מלא רחמים ושירת התקווה. הטכס היה כואב ומרשים. אנשים הכינו דברים והקריאו מדם ליבם.

ב"קובל" סיירנו בהתחלה עם האוטובוס והתרשמנו מהעיר. התאכזבתי מכך שכל הכתובות שהיו בידי ומספרי הבתים שונו ובמקומם עומדים מבנים בני 3-4 קומות. את בית אבי לא הצלחתי לראות משום שנסעתי למצ'יוב. נאמר לי מאנשים שביקרו במקום שהבית עמד בקצה רחוב מצ'יובסקה שם כל הבתים נהרסו. ביקרנו בבית הכנסת הגדול, אשר שם נכתבו בדם כתובות היהודים שהובלו למוות. הכתובות כמובן סוידז ובמקום יש מתפרה.

לאחר בית-הכנסת הוזמן עבורנו ועבור משפחת פוקס טרנזיט. מטרתנו הייתה לבקר בעיירת הולדתה של אמי מצ'יוב ומקום מגוריהם וקבורתם של כל משפחתי מצד גרויסר. לקחנו מביתה את הגב' יבגניה קלינינה הגרה בקובל. יבגניה היא זו שמשפחתה החביאה את דודי ראובן גרויסר באורווה והיא ואחיה דמטרי שהיו אז ילדים קטנים הביאו לו אוכל בדלי כאילו אוכל לסוסים. לאחר 18 חודש קישרו בינו ובין הפרטיזנים. לאחר סיום המלחמה חזר, נתן לאחיה את אולרו והשאיר להם את בית משפחת גרויסר. ההורים משפחת אומליאניוק הוכרו כ"חסידי אומות עולם" ביד-ושם.

נסענו עם יבגניה למצ'יוב, שם פגשנו את מריה רודניצקה. הראו לי את הבית שבו גרה משפחתי. זה לא הבית האורגינאלי כי שופץ לאחר שריפה. מריה הראתה לשרה פוקס היכן עמד בית-המרקחת של משפחתה – משפחת מנדלבוים. מריה היא מורה לאנגלית במצ'יוב ובמסגרת עבודתה מעבירה לתלמידיה מה עבר על יהודי המקום ומדי פעם לוקחת אותם לעזור בשימור האנדרטאות. לקחו אותנו לאתרי הקבורה הקיימים במקום. לתדהמתנו בעיירה כזו קטנה ישנם 3 אתרים. אנו ביקרנו רק בשניים. השלישי נמצא הרחק בתוך היער.

כשהגענו לאתר הראשון קיבלתי זעזוע עמוק. לפנינו היה בור ענק גם בעומקו וגם בשטחו שהיה מכוסה בעשב בר. המקום שימש כמחצבת טיט, טיט שהיה מאד חזק ונלקח אף לקייב הרחוקה לבנייה. לא היה צורך לחפור בורות לרצח היהודים, הם כבר היו קיימים. ליד הבור עמדה אנדרטה.

כל האנדרטאות הוקמו בכספי תרומות של יהודי מצ'יוב הנמצאים בארץ ובארה"ב. כשהגענו האנדרטה הייתה נקייה, ללא פסולת ושתילי פרחים סביב לה. הדלקנו נרות ושמונו דגל ישראל. נאמר קדיש ואל-מלא רחמים. כשמריה ראתה את הדגל ביקשה אותו להראות לתלמידיה. שמחנו לתת לה אותו ובירכנו אותה על פועלה.

משם נסענו לאגדרטה השנייה, הנמצאת ליד ואדי העובר ליד מנזר. ידוע לי ששם קבורה סבתי שרה (אוקס) גרויסר. גם שם האגדרטה היתה מטופחת ומסודרת. הזדעזענו מסיפורה כיצד נרצחו הקבורים במקום. סיפר זאת איכר שגר בצמוד וראה הכל: הגרמנים שיסו כלבים בקורבנות, נשים וילדים. ככל שהדם זרם יותר כך הכלבים היו אכזריים יותר עד שהאומללים כשלו, נפלו לואדי ושם כיסו עליהם. גם שם בעלי אמר קדיש ואל-מלא רחמים. בעמדנו שם, עצובים ובראש מורכן, ראיתי כי גם יבגניה ומריה עמדו עם היד על הלב והרכינו ראש בתנועת מתן כבוד. ראינו שהן כואבות איתנו.

חזרנו לקובל למקום המפגש עם הקבוצה שנשארה בקובל, עצובים, כואבים ונרגשים.

נכתב בסערת רגשות על-ידי רינה יוגב, קרית-אונו, לכבוד הדורות הבאים.